

מגילה יז

משה שווערד

1. מהרש"א על מגילה דף טז/ב

גדול ת"ת יותר מכבוד אב כו'. ... וא"ת למה נענש גם על אותן כ"ב שנים כיון דברצון אב ואם ובמצותן הלך יעקב מסתמא מחלו על כבודם [1] ותירץ בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש שלבסוף י"ד שנה שהיה בבית עבר נתקרה דעתו של עשו ושלחה רבקה אמו את דבורה מנקתה אחריו לבית לבן והוא שהה שם כ"ב שנה ע"כ ועיין במפרשים בזה:

2. ספר בניהו בן יהודע על מגילה דף יז/א

יוסף פירש מאביו שלא ראהו עשרים ושנים שנה וכו'. הקשה מהרש"א למה נענש יעקב אבינו ע"ה על אותם עשרים ושנים שנים, כיון דברצון אביו ואמו הלך ע"ש. [2] ונראה לי בס"ד שהוא נענש על ששה שנים שנתעכב בבית לבן אחר שגמר קדושי לאה ורחל, אך השטן היה לו פתחון פה לקטרג גם על ארבע עשרה שנים של נשואי לאה ורחל, באומרו כיון דנתעכב עוד שש שנים, יש פה לומר דגם אותם הארבע עשרה לא עשה שם בשביל צוואת אביו, אלא ערב לו לשבת בבית לבן, שאם היה לבן רוצה לתת לו בנותיו תכף בלא עבודה גם כן היה מתעכב שם:

• עו"ע [3] בעיון יעקב [4] וענף יוסף

3. בראשית פרק לב פסוק ז

(ז) ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים (יא) הצילני נא מיד אחי מיד עשו פי ירא אנכי אתו פן יבוא והפני אם על פנים:

4. תרגום יונתן פרק לב

(ח) ודחיל יעקב לחדא על דלא עסק עשרין שנין ביקרא דאבוי ...

(יב) שיזבני כדון מן יד אחי רבא מן יד עשו ארום מסתפי אנא מניה דהוא עסק באיקרא דאבוי דילמא ייתי וימחינני אימא על בניא:

5. צרור המור (מובא בילקוט מעם לועז שמות דף תכב)

מכאן מוכח שזה שהיו ידיו כבדים כאן, לא היה מחמת חולשה אלא מחמת עון הדור והיו עוד שתי סיבות: האחת: כי זכות אבות היו לשני הצדדים, כי עמלק היה מזרעו של עשו, שחלק כבוד גדול ליצחק אבינו וקיים את מצות כיבוד אב ואם בדקדוק גדול. יותר מכל בני האדם. כפי שכ' בפ' תולדות. ואילו יעקב ביטל מצוה זו כ"ב שנה שהי' בביתו של לבן, וכן ציער את אביו שהטעה אותו בזה שלבש את עורות גדיי העזים, כדי שיחשוב שהוא עשו. שהיה שעיר. כפי שראינו באותה פרשה. ואם ישראל רצו לסמוך על זכות אבות. גם עמלק היה יכול לסמוך על אותה זכות, ויתכן יותר מישראל. ולכן היו לפעמים ידו משה כבדים ועי"כ היה גובר עמלק

6. קידושין דף לא:

אמר רבי יוחנן אשרי מי שלא חמאן

רש"י (שם): שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם:

7. ספר יערות דבש - חלק שני - דרוש ב

והנה בכיבוד אב ואם אמרו חז"ל [קידושין לא ע"ב] אשרי מי שלא חמאן, והיינו כי כבר אמרו [שם] כי אי אפשר לקיים מצות כיבוד כראוי, ולא יגיע אדם עד תכליתה בכל דקדוקיה, אמנם אם אין לו אב ואם, והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד, א"כ יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי חיסור כלל, לכך אמרו אשרי מי שלא חמאן:

והנה כל כחו של עמלק מזרעו של עשו, הוא זכות של כיבוד אב ליצחק, שמאוד נהג בו כבוד כנודע [ילק"ש ח"א רמז קט"ו], וא"כ מי שיבוא לבטל זכותו וכוחו, צריך שתהיה לו גם כן מצוה זו של כיבוד בלי פקפוק, ומי הוא זה גבר שיש בידו מצוה זו בשלימות, ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה פוגם בכבוד אביו בכל דהוא, עד שבאחה הדסה אסתר שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מצטערת שלא היה סיפוק בידה לקיים מצות כיבוד, אם כן יחשב לה לצדקה כאילו קיימה אותה בתכלית השלימות, וא"כ יש בידה ג"כ מצות כיבוד לקום נגד זרעו של עשו, ולכך להכניע להמן - בנו של עשו שזכות כבוד בידו - הוצרך אסתר, שהיתה יתומה מאב ואם, וזהו שאמר הקב"ה, אתם אמרתם יתומים היינו ואין אב, רוצה לומר שתמה זכות אבות, הגואל שאני מקים תהיה אסתר, שעל ידי כך שאין לה אב ואם, תנצח להמן... והנה אמרו [ב"ר צט. ב] אין זרעו של עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל, והטעם כבר אמרנו פעמים רבות בכמה דרשות אשר על ידי זה יבינו כמה דברי חז"ל, והוא כי עשו יש לו שכר כיבוד, אבל איך יתכן כיבוד ששלח אליפז אחרי יעקב להורגו, והלא היה צער גדול ויגון ליצחק במיתת בנו אשר

ברכו טרם ששלחו, וא"כ איך היה לבבו לכבד אביו ולא חס על צערו ואבלו ויגונו לחשוב מחשבות להרוג אהיו, וזהו שצווה הכתוב [עובדיה א, י] מחמס אחיך יעקב תכסך בושה, אבל בעו"ה גם שבטי י-ה לא עמדו בזה, ומכרו יוסף ואמרו לאביהם טרף טורף יוסף, ולא חסו על צערו ואבלו, אך יוסף ובנימין לא היתה ידיהם במעל הזה, ולכך אין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל. כי למולם אין לו זכות כיבוד כמש"ל:

8. שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף יג
תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם.

9. ש"ך יורה דעה סימן רמ: טו

ת"ת כו' - הכי ילפינן מיעקב שכל אותן שנים שלמד תורה בבית שם ועבר לא נענש עליהן אע"פ שביטל מצות כיבוד:

10. פתחי תשובה יורה דעה סימן רמ

(ח) תלמוד תורה גדול - היינו דווקא אם צריך לילך חוץ לעיר (כמ"ש בסעיף כ"ה) אבל אם הוא בעיר צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו כמ"ש בס' רמ"ו ס"ח. כ"כ הפר"ח בלקוטים. ובוה מתורץ קושיית ס' המקנה בקדושין דף למ"ד ד"ה אסתייעא מלתא ע"ש:

11. ספר מנהג ישראל תורה ח"ה יו"ד ס' רמ אות ב

כתב בס' רחמי האב... דעל כן מצות כיבוד אב ואם קשה וכבד לאדם לקיימה אף שהיא מצוה שכליית, יען שזה המצוה גורם נפילת עשו והגאולה שלימה, כי עשו קיים כיבוד אב ואם במסנ"פ כמבואר... וע"י קיום מצוה הלז מקרבין את הגאולה, על כן הבעל דבר מתאמץ להכשיל את ישראל ולהכביד עליהם שלא יקיימו מצוה זו, ואף שאנו רואין שיש קלי דעת בישראל שמקיימין כיבוד אב ואם בכל מיני כבוד עד להפליא, היינו טעמא שהבעל דבר מניח אותם ואינו מתאמץ להכביד עליהם המצוה, כי מצות שלהם אין להם חשיבות שאינם מטהרים ונופלין ביד הסטרא אחרא כידוע מספרים הקדושים, אבל הבעל דבר מתגבר רק בתלמידי חכמים ויראה השם לאשר מצותיהם חשיבות ויקרות ע"כ

12. בני יששכר מאמרי חודש כסלו - שבת מאמר ד - הלל והודאה

(ט) ולפי"ז תבין טוב טעם ודעת הא דתנינן במסכת סופרים [פ"כ ה"א] אסור להדליק בנר ישן, הנה אם הטעם הוא רק משום ביזוי מצוה, יקשה הלא נר שבת ויו"ט גם כן מצוה הוא ולא מצאנו חומרא זו, והנראה שהוא עפ"י מה שקבלנו מרבתינו נוחי נפש בהך דינא הקורא את המגילה למפרע לא יצא [מגילה יז א], פירשו לנו רבותינו (ברמז) הקורא את המגילה למפרע, היינו שמספר וקורא רק מעשה שהיה למפרע זה כמה שנים ואינו מבין אשר זה הנס היינו התגלות האור שוב מתגלה בכל שנה על כן נתקן לזכרון לדורות קריאת המגילה אשר כל השמות והאורות הנרמזין בה שוב יתגלו, הנה מי שאינו מבין זה ואינו מאמין, רק קורא למפרע מעשה שהיה, לא יצא ידי חובתו, והנה זאת ההלכה במגילה היא אשר נכתבה בספר, ופעולת התגלות אור הנס בגבהי מרומים נעשה על ידי קריאתה, והנה חנוכה לא ניתנה לכתוב כמו"ש בגמ' [יומא כט א] ופעולת התגלות אור הנס נעשה על ידי הדלקת הנרות, הנה לרמז זה גם כן תיקנו אסור להדליק בנר ישן לרמז כנ"ל שאין להדליק רק בשביל מאי דהוה מעשה שהיה, רק צריך להדליק מחדש כדי שיתגלה האור גם עתה במצות ההדלקה, ודי בזה.

13. ספר טורי אבן על מסכת מגילה - דף יז/א

קראה על פה. הא דלא כייל לקראה על פה עם הקורא למפרע בחדא בא. נ"ל שה"ט משום דלמפרע פוסל אפ"י במקצת ואפילו פסוק אחד כדתניא בגמרא השמיט בה הקורא פסוק אח' לא יאמר אקרא את כולה ואח"כ אקרא אותו פסוק, פי' משום דה"ל קורא למפרע, אבל קראה על פה דלא יצא אינו אלא בקראה כולה או רובה בע"פ אבל מקצתה לית לן בה כדאמרינן בגמרא גבי השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים.

14. ריטב"א על מסכת מגילה דף יז/א

והא דקתני הלועז ששמע אשורית יצא לאו דוקא יצא בדיעבד אלא אפ"י לכתחילה נמי מידי דהוה אנשים ועמי הארץ אלא דאידי דקתני רישא לא יצא בדוקא נקט בסיפא יצא:

15. ריטב"א על מסכת מגילה דף יז/ב

גמ' הא דאמרי' לימא קסברי כל התורה כולה בלשון הקדש נאמרה ק"ל לאיזה ענין דהא ודאי איתיה בלשון הקדש (ניתנה) ואלו לקיים מצות והגית בו יומם ולילה אף בכל לשון הוא [1] ורש"י ז"ל פירש כאן לענין לקרוא בתורה [2] והקשו עליו [בתוס'] דהא קריאה בתורה תקנת משה ועזרא היא [3] וי"ל דקריאה בתורה בציבור מן התורה בשבתות וימים טובים דהא דאמרינן

בברכות שלמדנו מן התורה ברכה לאחריה (מן התורה) בק"ו דברכת מזון ולא שייך ברכה לאחריה למצות והגית בו יומם ולילה שאין לקריאה זו שיעור דהא כל היום וכל הלילה הוא ואין בכיוצא בזה ברכה לאחריה וכמו שנהגו ואין ברכה לאחריה אלא לקריאה בצבור שיש לה שיעור ומשה ועזרא תיקן שני וה' ושבת במנחה מיהו בלאו הכי יש לנו קריאות בחיוב מן התורה כגון פרשת זכור דאמרי' לקמן זכור בפה וכן פ' פרה וכמו כן הקהל ופ' שוטרים ומקרא ביכורים וחליצה ווידוי מעשר וכל אותן ששינונו במס' סוטה פ' ואלו נאמרי' בכל לשון ולגבי דידהו אמרי' בכל לשון נאמרה או בלשון הקדש נאמרה וזה הנכון:

16. ט"ז אורח חיים סימן תרפה

(ב) (פמ"ג) חייבים לקרותם מן התורה. - כתוב בת"ה סי' ק"ח צריכין ליזהר בקריאה בצבור טפי ממקרא מגיל' אע"ג דמקרא מגילה עדיפ' וכל מצו' נדחת מפני' מ"מ לדעת רוב הפוסקים נקראת אף ביחיד אבל פרשת זכור כתב האשר"י פ' שלשה שאכלו דעשה דאוריית' הוא לקרות' בעשר' ודוחה ל"ת שבתור' דלעול' בהם תעבודו להכי שחרר ר"א עבדו כדי להשלימו לעשרה. ובתוס' שנ"ץ כתבו דאין שום קריא' מדאורייתא רק פרשת זכור ובתוס' קצרות מברכות פ"ב פירשו דפרשת זכור ופרשת פרה חייבים בקריאתם מן התורה עכ"ל וכתב רש"ל דירא' מזה שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור ואע"פ שהש"ץ קורא בתורה מה בכך הא בעינן בר חיובא לעלות והוא ג"כ קורא בתורה אלא שהש"ץ קורא בקול רם שלא לבייש ואף בפרשת פרה יש ליזהר מאחר שבאותן תוספת ירא' דהיא מדאורייתא ...

17. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תרפה

(ב) חייבים. עיין ט"ז. ... גם מה שכתב בשם הב"ח קריאת ספר תורה מן התורה בכל שבת. עיין לעיל בהלכות (ס') [קריאת ספר תורה] [סימן קלה מ"א ריש הסימן ואשל אברהם שם] דמשמע מדרבנן, ומשה תיקן מעצמו, ומדברי משה אסמכתא, ואין לך קריאת מן התורה רק זכור ופרה, ויש אומרים כולן דרבנן, עיין במ"א. ומכל מקום יהא הכל נזהרין...

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרפה סעיף ז

י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא (טז) למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. הגה: ואם אי אפשר להם לבא, (יז) מ"מ יזהרו לקרותם (יח) בנגינתם ובטעמם (מצא כתוב).

19. ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרפה

ופרשת פרה. בתוספות שלפנינו ליתא לא בברכות ולא במגילה י"ז ב' וכן באשרי פרק (ו') [ז'] דברכות ליתא אלא זכור ונסחא משובשת נודמנה לו:

20. בספר 'עצות לזכות בדין בימים הנוראים'

ובענין זה יש לציין מה שביארו בהתפילה שאנו אומרים בש"ק לפני מוסף "וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה הקב"ה ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם ויסלח לכל עוונם וגו'". ולכאורה צ"ע דהא כבר נאמר הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי וגו', ולמדו מזה חז"ל בגמ' מגילה דף י"ז, ב' דלכן בשמונה עשרה מקדימים ברכת "סלח נא" לברכת "רפאנו" כיון דקודם צריך סליחה ואח"כ באה הרפואה וכע"ז אי' בגמ' נדרים מ"א, א' דאין החולה קם מחוליו עד שנמחלין לו עוונותיו שנאמר הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי עיי"ש, ובזה ביארו עוד דלכן ג"כ אומרים "אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך" ורק אח"כ מבקשין "אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך".... ומ"מ הרי חזינו מזה דבשביל רפואה צריך קודם תשובה, וא"כ למה בתפילה הנ"ל אומרים קודם שיסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם ורק אח"כ מבקשין שיסלח לכל עוונם. והרי לכאורה הסדר הוא הפוך וכנ"ל. ותירצו על זה דהנה בתפילה הנ"ל הרי מדובר בבני אדם שעוסקים בצרכי צבור באמונה ומזכים, ואנשים כאלה יכולים לזכות לרפואה בזכות הרבים אפי' אם הם בעצמם עדיין לא זכו לכפרת עוונות שהרי יש להם דים של רבים צריכים לו, וזהו נידון של כלל ישראל ואינו נידון פרטי.

21. ספר שפתי חכמים

ישראל ויבטו: מלחמה כונו אתחלתא דנחולה היא. י"ל דנתוך לעד ויסקרי סמלחמה, הכריות עושין תשובה, כעין ופרעה הקריז וגו' (סוטה י"ד י'), הקריז ניצט של ישראל לתשובה עיי"ש, ותשובה אתחלתא דנחולה היא, כדליתו כלו כל הקנין ויין הדגד תלוי אלא תשובה (כנהדכין ל"ז ע"ג). איני דליתו

22. ריטב"א על מסכת מגילה דף יז/ב

ומה ראו לומר רפואה בח' ואע"ג דהא מוכח תלמודא דלא אפשר למימרה מקמי הכי הא אמרינן כיון דאידיה' מדוכתה דהיינו בתר סליחה אידחה יותר ולמה קבעוה בח':

23. מהרש"א על מגילה דף יז/ב

ומה ראו לומר רפואה בח' כו'. יש לדקדק ומאי קא קשיא ליה והא כיון דמדינא יש לה להסמיך לסליחה כדקאמרינן לעיל מדכתיב הסולח לכל עוניכי הרופא וגו' אלא משום דגאולה בשביעית אפסיק לה מ"מ מאי דאפשר למסמך לה לסליחה סמיך לה ולהכי יש לסמכה לגאולה דסמוכה לסליחה י"ל דמה"ט משום דעתידין ליגאל בז' אינו מכריע לאומרה הגאולה בשביעית דאדרבה מטעמא דקרא הסולח לכל עוניכי הרופא וגו' יש למסמך טפי רפואה לסליחה ולא להפסיק ביניהן בגאולה ומשני דברפואה נמי איכא עוד טעמא דראויה לאומרה בח' וזה ודאי מכריע שלא לסמכה לסליחה:

24. ספר שפתי חכמים

על הסדר שנושן הפקולי ונאי הסדיק וכו' ודו"ק: **בא**ה ועשרים זקנים ובהם כונה נביאים תיקנו י"ח זרכות על הסדר. הנה ק"ב זקנים הללו, הם הנקראים אלנשי "כנסת הגדולה" (דש"י זרכות כ"ו ע"כ ד"ה כנגד), והם היו "צית" ד"ינו "של "עזרא", והם תקנו ג"כ נוסח כל הזרכות כולן (כוננים פ"ח ונהי תפנה ה"ד). ובוזה י"חא דש"י (זרכות ל"ג ע"ח) ד"ה קצוה על הנוסח, ופרש"י וזו נשתכח "תקנת עזרא ע"כ", ופגמנו שם חית' אלנשי "כנסת הגדולה" תקנו להם "לישראל זרכות" ותפלות "קדושות" והגדלות ע"כ", והיו קרוז בשנת ג' אלפים ת"יג לזריחת העולם, והאחרון שבהם היה שנושן הלויק כהן גדול. **נמצא** די שנות היה להם או אלנשי "כנסתה", צי "צית" ד"ינו "של "עזרא", ג' "רצנן", כדלית' (זרכות כ"ו ע"כ) וקוויכנהו רצנן חקדנות, ד' "הכונים", כדלית' (זרכות ו"ו ע"כ) כל הנושנה ונושנט שיצטו חכמים זרכות לא ילא:

25. ספר שפתי חכמים

ומה ראו לומר רפואה בשמינית א"ר אחא ונת"ך סניתנה ויילה בשמינית שלריכה רפואה לפיכך קצוה בשמינית. "שלריכה" רפואה, ר"ל ש"כ לריכס שהתינוקות הנינוולים בשמיני להתרפאות וכוונס, ונשום שהתינוקות הם שלוחי ויילה לשונה צווקירת הנפש, ואם כן לריכין לפחות להם שערי רפואה, ויחאה שכבר שערי רפואה נפתחו, צא רפואה ג"כ לשאר חולים שבעולם, והיינו לפיכך קצוה זרכת רפואה לכל החולים זרכת שמינית לפי שנתרפאים תינוקות שנוולו היום בשמיני בכל העולם. ובפרט לפי דברי צית יוסף שהעתיקי בשפ"ח לעיל ד"ה לפני, כשריפה רפאל את הצרעה חוקר ונלכני השרת זרכת רפואה רופא רולי וכו' ע"כ, ואצרהם היה חולי וכן הניילה, ונלא עיקר זרכת רפואה נאצרה ונתחילה על הניילה. והוא כעין שפרש"י (זכאשית כ"א ו') הצנה עקרות נפקרו עונה "הצנה" חולים "נצדפלו" וצו "ציום" "הצנה" תפלות יצענו "עונה ורצ סזיק היה צעוים. ובוזה י"ל נוסח זרכת ויילה צה"י חוניה אשר קידש ידיה ונכנן וכו', על כן נצכר זאת וכו' "נה" "להגיל" יחידות ר"ל כל יחידותך שצעולם הנריכים רפואה ויטוה נוס להגיל ונרת שחת צית עם לונשן "ציתו" אשר "שם" "צצכרתי". והוא כעין כדלית' נצפר זשעה שהתינוק ינוול דהיינו זשעת חיתוך ופריעה וניילה, שהתינוק לועק ונתון קולו צכני אז הנווודים שם על הניילה, כל ויני זככות שיש להם, יתפללו אז עליהם הן ישועה הן פרנסה הן רפואה דונאחר שאז נצחמים שערי שמים לעלות קול חצי תינוק הנינוול, מיד נכנסים ענו ג"כ כל שאר קולות של חפלה, ונחקיים והעלה רפואה שלונה לכל ונכותינו:

26. ספר נפש החיים - שער ב - פרק יא

כן ראוי מאד להאדם הישר לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו רק להוסיף תת כח בהעולמות הקדושים. ולעורר בקולו הקול העליון ואמשכא מניה ברכאן ונהירו לכלא. להעביר רוח הטומאה מן העולם ויתוקן עולם במלכותו ית"ש. ולא על עניניו וצרכי עצמו כלל. ועניניו הרואות בנוסח תפלת ר"ה שהוא מסודר הראשו עד סופו רק על כבוד מלכותו ית"ש שתתעלה ככתחלה קודם חטא אד"הר. וגם נוסח תפלת כל השנה. אף שלפי פשוטו הנראה רובו ככולו מסודר על עניני צרכי עצמו. ודאי ברור לכל מבין וממקומו הוא מוכרע שלא כיונו אנשי הכנס' הגדולה על הנראה מפשוטי פ"י המלות לבד ושמש"ל פ"י. ותפלות נגד תמידין תקנום שהיו עולות כליל לאישים כולה לגבוה סלקא ולא היה בהם חלק הדיוט כלל:

ואף דהלכתא גמירא לה בש"ס. שהיחיד רשאי לחדש דבר בתפלתו על צרכי עצמו וצער. בכל זרכה לפי ענינה. גם בזה צריך שלא תהא תכלית כוונתו על צער. ולא זו הדרך הנכונה לישרים בלבותם. כי באמת יפלא איך שייך לבקש להתחנן כלל לפניו ית"ש. להסיר מעליו צער ויסורי. כמו בענין רפואות הגוף. הרופא משקהו סמנים חריפים. או אם הרופא מוכרח אף גם לחתוך

אבר אכך לגמרי שלא יתפשט ארס החולי יותר. האם יתחנן אליו החולה שלא ישקהו הסמנים או שלא יחתוך האבר. הלא החולה עצמו שוכרו לכך. כן איך ישפוך שיח לפניו ית"ש להסיר מעליו היסורים. הלא המה רטיה וסמא דחיי לכפר עונותיו. כמאמרם ז"ל (שבת נ"ה א') אין יסורין בלא עון. ואם לא אפוא. נפש החוטאת במה תתכפר: אמנם תכלית הכוונה. צריכה שתהיה רק צורך גבוה.

27. ספר שבולי הלקט ענין תפילה סימן יח:דין שמונה עשרה ברכות על הסדר ודין שלש פסיעות.

...תנו רבנן מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו להם לישראל תפלה על הסדר ושמעינן מהכא שאם לא אמרן על הסדר לא יצא ותניא שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. **מצאתי אגדה מאי על הסדר זה סדר עולם שכך מצינו י"ח ברכות של תפלה מעולם היו מתוקנות זו אחר זו. כיון שבאו אנשי כנסת הגדולה כללום ותיקנום כסדרן כשניצול אברהם מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם כשנעקד יצחק אבינו על גבי המזבח ונעשה דשן והי' אפרו מושלך על הר המוריה מיד הביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו לפיכך אמר דוד כטל חרמון שיוורד על הררי ציון וגו' כטל שהחיה בו יצחק אבינו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מחיה המתים. כשבא יעקב אבינו ופגע בשערי שמים והקדיש שמו של הקב"ה מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י הא-ל הקדוש. כשבא פרעה להמליך את יוסף על מצרים בדקו אם היה יודע בשבעים לשון. בא גבריאל ולמדו שבעים לשון מיד פתחו מלאכי השרת פיהם ואמרו בא"י חונן הדעת. כשעשה ראובן מעשה בלהה פילגש אביו נקנסה עליו מיתה מיד חזר בתשובה זכתיב וישב ראובן אל הבור אמר ר' יוחנן שחזר בתשובה וחיה דכתיב יחי ראובן ואל ימות וגו' מיד פתחו מלאכי השרת פיהם ואמרו בא"י הרוצה בתשובה. כשעשה יהודה מעשה תמר ואמר הוציאוה ותשרף שלחה לו הכר נא מיד הודה ואמר צדקה ממני ונסלח לו על אותו עון מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י חנון המרבה לסלות. כשמררו המצריים את חיי אבותינו אמר הקב"ה לישראל וגאלתי אתכם מיד פתחו מלאכי השרת את פיהם ואמרו בא"י גואל ישראל. כשנצטער אברהם צער מילה בא רפאל ורפאו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י רופא חולים. כשזרע יצחק אבינו ומצא מאה שערים מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מברך השנים. כשבא יעקב אבינו במצרים וראה יוסף ושמעון ונתקבצו הוא ובניו כלם כאחד מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל. כשנתנה תורה לישראל ואמר לו הקב"ה למשה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י אוהב צדקה ומשפט. כשטבעו המצריים בים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מכניע זדים. כשאמר לו הקב"ה ליעקב אבינו ויוסף ישית ידו על עיניך שמח ובטח על דברו של מקום ובשעה שנפטר יעקב אבינו מן העולם ובא יוסף ונתן שתי ידיו על עיניו ונשקו ובכה עליו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י משען ומבטח לצדיקים. כשבנה שלמה את בית המקדש מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י בונה ירושלים. כשנושעו ישראל ועברו בים סוף ואמרו שירה ויושע ה' פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מצמיח קרן ישועה. כשנאנחו ישראל וזעקו לא-ל ושמע זעקתם כמו שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל הא-להים מן העבודה מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י שומע תפלה. כשעשו ישראל המשכן וירדה שכינה ושכן בו בין שני הכרובים מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י המחזיר ברחמיו מהרה שכינתו לציון. כשהכניס שלמה הארון לפני ולפנים ואמר ה' א-להים אל תשב פני משיחך וגו' ונתן הודאה ושבת למקום ואמר ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל וגו' מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות. כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים עליהם המקרא דכתיב ונתתי שלום בארץ מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך עושה השלום. לפיכך כשבאו אנשי כנסת הגדולה תקנו בחכמתם כסדר הזה. מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך חכם הרוים שנתן חכמה ליראיו שהם בני גוי גדול כמו שאמר להם משה ומי גוי גדול אשר לו א-להים קרובים אליו. ...**

28. רש"י תענית דף יג/ב

סתם תפלה קרי שמונה עשרה, דברכת ולמלשינים ביבנה תקנוה, כדאמרינן בברכות (כח, ב):

29. אגרא דפרקא (אות צה)

מה שהפייטן לא יסד פייט בפורים לברכת 'צמח דוד', נראה לי, דהנה כתיב ביהודה 'ידך בעורף', וכל מלחמה נוצחת היא מיהודה ממלכות בית דוד, מה שאין כן מלחמת עמלק אמרו רבותינו ז"ל דעיקר המלחמה היא על ידי בני בניה של רחל, כמה דאת אמר 'אם לא יסחבום צעירי הצאן'. על כן לא נתייחד לשבח הנס הזה בברכת צמיחת קרן דוד, כי הוא אינו עיקר במלחמה הלזו.

30. בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ו - מגילה נקראת

(טז) במדרש שוחר טוב [תהלים ק"ו] זכרני י"י ברצון עמך [שם קו ד], אמר דוד, רבון העולמים כשתעשה ישועה על ידי מרדכי זכרני, אמר לו הקב"ה חיידך לך אנא מדכר קדמאי, איש יהודי שהיה משבט יהודה ואחר כך ושמך מרדכי עכ"ל. והתימא מאי היה תשוקת דוד להזכיר אותו באותו הנס, והנראה, דהנה תמצא בפיוט שיסד הקלירי בברכות שמונה עשרה לפורים בסיום כל ברכה, ובברכת את צמח דוד דילג ולא תיקן שום פיוט, ואמרת להיות דקיימא לן [ב"ר פע"ג ז'] אין עמלק נופל אלא ביד בני

בניה של רחל, דכתיב [ירמיה מט כ] אם לא יסחבום צעירי הצאן, וזה הנצחון אינו נעשה על ידי דוד שבא מן לאה, על כן לא חיבר הקלירי שבח מענין הנס בברכת את צמח דוד, ...

31. תוספות רי"ד מסכת תענית דף יג עמוד ב

אלא שזה מתפלל ח"י וזה מתפלל י"ט. פי' המורה סתם תפלה קרוי ח"י דברכת הבייתוסים ביבנה תקנוה כדאמרי' בברכות (דכ"ח ע"ב) ואינו נ"ל דכיון דשמואל הקטן תיקנה היאך שונה התנא ח"י ונ"ל דלהכי תני ח"י (דתניא בתוספתא במס' ברכות בשלהי פ"ג ח"י) ברכות שאמרו חכמים כנגד חי הזכרות שבהבו לה' בני אילים וכולל של בייתוסים ושל פושעים במכניע זדים ושל זן ושל גרים במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלי' ואם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא ומיית' לה בירו' בפ' היה קורא ובפ' תפלת השחר מוכח מכאן דלאחר שתיקנו ברכות הבייתוסים מונה אותם התנא ח"י. וטעמא דמלתא שהי' כוללים של דוד בבונה ירושלים. וכך אתה מוצא בקרובות שנתקנו על ח"י ברכות בפורים וביום הושענא ובי"ז בתמוז ובי' בטבת הוא כולל של דוד בבונה ירושלים (ת"י ועיין במדרש רבה ובתנחומא סוף פ' קרח על פ' ונשלמה פרים שפתינו אמרו ישראל רבש"ע בזמן שבהמ"ק קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר ועכשיו אין בידינו אלא תפלה טוב (בגל' י"ז) תפלה י"ט ברכות הוצא משם ברכות המינין שתיקנוה ביבנה וכן צמח דוד שתקנו אחריו עכ"ל) אבל התלמוד שלנו מוכיח שאנו מברכים של דוד בפני עצמו ושל בונה ירושלים בפני עצמו דהכי אמרי' בפ' הקורא את המגילה למפרע שמסדר שם כל ח"י ברכות ומונה ברכת הצדיקים לאחריה בונה ירושלים לאחריה ברכת דוד ואע"פ שבתחילה אמר ח"י דאמרי' התם תפלה מנלן פירוש שאם אמרם למפרע לא יצא דתניא שמעון הפקולי הסדיר ח"י ברכות לפני ר"ג על הסדר ביבנה וא"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא ואמרו לה במתניתא תנא ק"ך זקנים ומהם כמה נביאים תקנו ח"י ברכות על הסדר ואח"כ הולך ומונה י"ט א' אבות ב' גבורות ג' קדושת השם ד' חונן הדעת ה' השיבנו ו' סלח לנו ז' גאולה ח' רפואה ט' ברכות השנים י' קבוץ גליות י"א השיבה שופטינו י"ב ברכת הבייתוסים י"ג על הצדיקים י"ד ברכת ירושלים ט"ו ברכת דוד ט"ז שומע תפלה וג' אחרונות הרי י"ט לאחר שהוקבעה ברכת הבייתוסים בימי ר"ג כדאמרי' בפ' תפלת השחר (דכ"א ע"ב) ר"ג אומר בכל יום מתפלל אדם ח"י ומקשה תלמוד הני ח"י י"ט הויין א"כ ברכת הבייתוסים ביבנה תקנוה. ת"ש שמעון הפקולי הסדיר ח"י ברכות על הסדר לפני ר"ג א"ל ר"ג לחכמים כלום יש כאן אדם שיודע לתקן ברכה לבייתוסים ירד שמואל הקטן ותקנה ואע"ג שתיקן שמואל הקטן ברכות הבייתוסים לא היו אומרים אלא ח"י ברכות שהיו כוללים ברכת דוד בבונה ירושלים כדתניא בתוספתא דברכות. אבל התלמוד שלנו סובר כדתני' בהיא ברייתא ואם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא וכך נהגנו אנו (בתלמוד) [כתלמוד] שלנו שאנו מברכים י"ט ברכות של דוד בפני עצמה ושל בונה ירושלים בפני עצמה. ...